DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.37
УДК 341.9.01

А.Л. ГЛАДШТЕЙН

Анна Леонідівна Гладштейн, *викладач Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка*[*]
ORCID: 0000-0001-7006-2678

ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У РЕГІОНАЛЬНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ УГОДАХ

Постановка проблеми. Вирішення спорів, що виникають між сторонами регіональних торговельних угод (далі – РТУ), має суттєву специфіку порівняно з «ординарними» правовими конфліктами. Наведене зумовлено сферою регулювання РТУ, суб'єктним складом спірних правовідносин, а також низкою факультативних характеристик.

У наведеному контексті доцільно звернутися до п. 1 ст. 33 Статуту ООН, згідно з яким сторони, що беруть участь у будь-якому спорі, продовження якого могло б загрожувати підтримці миру та безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити спір шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів чи угод або іншими мирними засобами на свій вибір[1].

Водночас спори, що виникають у сфері торговельних відносин, мають свої особливості, які зумовлює необхідність їх спеціального регулювання правом СОТ та РТУ.

Так, ст. XXII ГАТТ містить правило про проведення консультацій, а ст. XXIII ГАТТ визначає алгоритм дій, що вживаються у разі неможливості вирішення спору шляхом проведення консультацій[2].

Одним із основних актів, що визначає ідеологію вирішення спорів, які виникають у сфері торговельних відносин на міждержавному рівні, є Угода про заснування СОТ[3].

Так, відповідно до п. 3 ст. III Угоди про заснування СОТ остання адмініструє Домовленість про правила та процедури вирішення спорів (далі – ДВС), яка є Додатком 2 до цієї Угоди.

Можемо констатувати, що наразі механізми, передбачені ДВС, є найдієвішими способами мирного вирішення спорів у сфері міжнародних торговельних відносин.

Відповідно до ст. 1 ДВС, що визначає сферу її дії і застосування, правила та процедури цієї Домовленості застосовуються до спорів, які подаються на розгляд відповідно до положень про консультації і вирішення спорів тих угод, що їх перелічено у Доповненні 1 до цієї Домовленості[4].

Так, Доповненням 1 передбачено угоди, які охоплюються ДВС. Йдеться, зокрема, про (1) Угоду про заснування СОТ; (2) багатосторонні торговельні угоди (багатосторонні угоди з торгівлі товарами, ГАТС[5], ТРІПС[6]); (3) багатосторонні торговельні угоди з обмеженою кількістю учасників.

При цьому застосовність ДВС до багатосторонніх торговельних угод з обмеженою кількістю учасників залежить від прийняття сторонами кожної з таких угод рішення, у якому визначаються умови застосування ДВС до кожної угоди.

Алгоритми вирішення спорів, передбачені ДВС, та конкретними РТУ мають відмінності.

У контексті викладеного слід зауважити, що, як правило, конкретні РТУ містять застереження щодо вирішення аналогічних спорів, які виникають згідно з відповідною РТУ і Угодою СОТ (у наведених випадках стороні, яка подає скаргу, надається право вибору суду).

Так, наприклад, п. 2 ст. 9.1 Угоди про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ (далі – Угода Україна-ЄАВТ) передбачає, що спори з одного і того самого приводу, що виникають згідно із цією Угодою і Угодою СОТ, можуть врегульовуватися у будь-якому суді на розсуд Сторони, що подає скаргу. Обраний суд повинен використовуватися для виключення інших судів[7].

Згідно з п. 1 ст. 17.4 Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою (далі – CUFTA) спір з питання, що виникає за цією Угодою та Угодою СОТ або будь-якою іншою угодою про вільну торгівлю, учасницями якої є обидві Сторони, може бути врегульований у місці, призначеному відповідно до положень однієї з цих угод на розсуд Сторони-скаржника[8].

Водночас наразі і в науці, і в правозастосовній практиці виникають численні питання, пов'язані з необхідністю забезпечення ефективного вирішення спорів у міжнародній торгівлі (йдеться, зокрема, про конфлікт двох юрисдикцій – права СОТ та РТУ; низку проблем, пов'язаних із блокуванням функціонування Апеляційного органу СОТ тощо).

Викладене зумовлює необхідність детального дослідження наведених питань.

© А.Л. Гладштейн, 2020

[*] ***Anna Gladshtein,*** *Lecturer of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі питання досліджуваної проблеми розглядалися у багатьох наукових доробках, зокрема, Жеральдо Відігаля[9], Джуста Пауеліна[10], Коліна Пікера[11], Анаіт Смбатян[12], Джона Джексона[13] та ін.

Мета даної статті полягає у визначенні алгоритму вирішення спорів у системі СОТ та у РТУ, необхідності з'ясування основних проблем, пов'язаних з наявністю конфлікту юрисдикцій СОТ та РТУ, а також пошуком оптимальних шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Процедура вирішення спору, як правило, починається з ***проведення консультацій між сторонами***. Так, відповідно до п. 1 ст. 4 ДВС члени СОТ підтверджують свою рішучість посилити і підвищити ефективність процедур консультацій, що використовуються членами СОТ.

Консультації можна визначити дипломатичною і, як правило, конфіденційною спробою вирішення спору.

Консультації починаються на вимогу однієї зі сторін. Сторона, якій адресовано відповідну вимогу, повинна надати на неї відповідь протягом визначеного конкретною угодою строку і вступити в консультації.

Член СОТ до якого зроблено вимогу, повинен, якщо не буде взаємно погоджено іншого, надати відповідь на таку вимогу протягом десяти днів після її отримання і вступити в консультації з добрими намірами протягом строку, не більшого, ніж 30 днів після отримання вимоги, з метою досягнення взаємно задовільного рішення.

Аналогічні строки передбачені Угодою про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії (далі – Угода Україна-Чорногорія) (п. п. 2–3 ст. 47)[14].

Зазначимо, що у разі відсутності «реакції» на відповідну вимогу про проведення консультацій сторони, якій така вимога адресована, інша сторона має право негайно вимагати створення групи експертів (у випадку, якщо справа розглядається за правилами ДВС) або створення арбітражної групи (у випадку, якщо справа розглядається за правилами РТУ).

Інакше питання строків врегульоване у CUFTA.

Так, відповідно до п. 3 ст. 17.5 CUFTA сторони, якщо ними не буде прийнято інше рішення, розпочинають консультації упродовж 30 днів з дати отримання запиту іншою стороною (у термінових випадках, зокрема, якщо питання стосується товару або послуги, що швидко втрачає свою комерційну вартість, наприклад, товарів, що швидко псуються, консультація починається упродовж 15 днів з дати отримання запиту іншою стороною на підставі п. 4 цієї ж статті).

При цьому строк надання відповіді на запит про проведення консультацій CUFTA не передбачений.

Так само не визначено строк надання відповіді на запит про проведення консультацій і в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС[15].

Зазначимо, що Угодою про асоціацію передбачено три темпоральні моделі проведення консультацій: (1) *загальна*: консультації проводяться протягом 30 днів з дати отримання запиту (п. 3 ст. 305); (2) *ургентна*: консультації з питань, що потребують негайного вирішення, зокрема щодо швидкопсувних або сезонних товарів, проводяться протягом 15 днів із дати отримання відповідного запиту (п. 4 ст. 305); (3) *енергетична*: якщо консультації стосуються енергоносіїв через мережі та якщо одна зі сторін вважає вирішення спору терміновим через повне або часткове припинення транзиту природного газу, нафти або електроенергії між Україною та стороною ЄС, то такі консультації мають бути проведені протягом трьох днів з дати подання відповідного запиту (п. 6 ст. 305).

Зазначимо, що відповідно до п. 8 ст. 4 ДВС у надзвичайних випадках, зокрема у ситуаціях, коли йдеться про швидкопсувні товари, члени СОТ повинні вступати в консультації протягом 10 днів після отримання вимоги. Якщо в ході консультацій не вдалося вирішити спору протягом 20 днів після отримання вимоги, сторона, що звертається зі скаргою, може вимагати створення групи експертів.

Зазначимо, що і ДВС, і конкретні РТУ передбачають низку додаткових вимог до процедури проведення консультацій.

Обов'язок повідомлення відповідних осіб та органів. Так, зокрема, ДВС передбачає обов'язок члена СОТ, що вимагає консультацій, повідомити Орган вирішення спорів (далі – ОВС), відповідні Ради і Комітети щодо вимог про консультації (п. 4 ст. 4). При цьому будь-яка вимога про консультації повинна надаватися у письмовій формі і містити підстави для подання вимоги, зокрема зазначення заходів, що викликають спір, та юридичних підстав для звернення.

Вимога дотримання режиму конфіденційності та неможливості обмеження права при подальшому розгляді спору. І ДВС, і конкретні РТУ передбачають, що консультації мають бути конфіденційними і не повинні обмежувати права будь-якого члена СОТ у будь-яких подальших розглядах спорів. Незадовільний результат проведення консультацій має наслідком виникнення у сторони, яка незадоволена результатом проведення консультацій, права вимагати створення групи експертів (якщо консультації відбувалися на підставі ДВС) або арбітражної групи (якщо консультації відбувалися на підставі РТУ) (п. п. 6–7 ст. 4 ДВС).

Пріоритет інтересів країн, що розвиваються. Відповідно до п. 10 ст. 4 ДВС під час консультацій члени СОТ повинні приділяти особливу увагу окремим проблемам та інтересам країн-членів, що розвиваються.

Зазначимо, що п. 12 ст. 3 ДВС передбачає можливість надання більш сприятливого режиму вирішення спорів однією зі сторін яких є країна, що розвивається, або найменш розвинена країна. Так, якщо скарга подається країною-членом СОТ, що розвивається, проти розвиненої країни-члена СОТ, то сторона, що звертається зі скаргою, має право використовувати у якості альтернативи положенням, що містяться у ст. ст. 4, 5,

6 і 12 ДВС, відповідні положення Рішення від 5 квітня 1966 р. (BISD 14S/18)[16]. При цьому у тій частині, у якій існують розбіжності між правилами та процедурами ДВС і відповідних правил та процедур Рішення, перевагу мають останні.

Забезпечення участі у консультаціях третіх осіб. ДВС передбачає право на участь у консультаціях члена СОТ, який не є членом, що бере участь у консультаціях, але вважає, що має суттєвий торговельний інтерес у консультаціях.

Додатково зазначимо, що РТУ, як правило, передбачають можливість залучення до участі в консультаціях фахівців державних органів. Так, згідно з п. 5 ст. 17.5 CUFTA Сторона, що подає запит про проведення консультацій, може звернутися з проханням до іншої Сторони залучити до участі в консультаціях фахівців своїх державних або інших регулюючих органів, досвідчених у питаннях, що є предметом консультацій.

Особливе місце у системі способів вирішення спорів займають ***процедури примирення, добрих послуг та посередництва***. При цьому уніфікована модель застосування наведених процедур відсутня. Так, вони можуть розпочинатися сторонами на будь-якому етапі процедури врегулювання спорів і можуть починатися, призупинятися або припинятися будь-якою стороною в будь-який час.

Аналогічне правило закріплено у п. 1 ст. 17.6 CUFTA: сторони можуть у будь-який момент прийняти рішення про застосування альтернативних способів вирішення спору, таких як звернення до посередників, примирення або медіація.

ДВС передбачає презумпцію проведення процедур добрих послуг, примирення та посередництва до моменту звернення сторони, яка звертається зі скаргою, з вимогою про створення групи експертів (п. 3 ст. 5). Водночас згідно з п. 5 цитованої статті якщо сторони спору на це погодяться, процедури добрих послуг, примирення чи посередництва можуть продовжуватися під час розгляду справи групою експертів.

Зауважимо, що відповідно до п. 6 ст. 5 ДВС Генеральний директор СОТ може, діючи у якості *ex officio*, запропонувати добрі послуги, примирення чи посередництво з метою сприяти членам СОТ у вирішенні спору.

Процеси розгляду спорів, які передбачають добрі послуги, примирення і медіацію, повинні бути конфіденційними і не обмежувати прав сторін у будь-яких інших судових процесах.

Можемо констатувати, що у наведених вище випадках йдеться про родову категорію альтернативних способів вирішення спорів. Окремо зауважимо, що консультації, передбачені і ст. 4 ДВС, і переважною більшість РТУ, є наближеними за правовою природою до одного з основних альтернативних способів вирішення спорів – переговорів.

У випадку, якщо спір не вдалося вирішити шляхом проведення консультацій, сторона-скаржник може звернутися до спеціально створеної групи: ДВС передбачає можливість передачі спору на ***розгляд групи експертів***, а РТУ передбачають ***розгляд спору арбітражною групою***.

На відміну від консультацій, які є переважно дипломатичним інструментом, розгляд спору групою експертів або арбітражною групою є юридичним етапом вирішення спору.

Зазначимо, що саме процедурі розгляду спорів групою експертів присвячено значну частину ДВС – 11 статей. Так, ДВС детально врегульовано порядок створення груп експертів (ст. 6); повноваження груп експертів (ст. 7); склад груп експертів (ст. 8); процедури, що застосовуються у випадках, коли кілька сторін звертаються зі скаргою (ст. 9); особливості залучення до розгляду справи третіх сторін (ст. 10); функція груп експертів (ст. 11); процедури роботи групи експертів (ст. 12); право групи експертів звертатися за необхідною для вирішення спору інформації (ст. 13); конфіденційність ходу обговорення у групах експертів (ст. 14); стадія проміжного розгляду (ст. 15); затвердження звітів груп експертів (ст. 16).

РТУ «нового покоління» містять аналогічні норми щодо створення арбітражних груп.

Група експертів створюється рішенням ОВС на вимогу сторони, що звертається зі скаргою. Вимога про створення групи експертів повинна робитися у письмовій формі. У ній слід зазначити, чи проводилися консультації, визначено конкретні заходи, які викликають спір, і надано короткий опис юридичних підстав скарги, які є достатніми для представлення проблеми у чіткій формі.

Зауважимо, що п. 2 ст. 6 ДВС передбачає можливість створення на вимогу заявника групи експертів з нестандартними повноваженнями. У такому випадку письмова вимога про створення групи експертів повинна містити пропонований текст спеціальних повноважень.

«Стандартними» повноваженнями експертів є вивчення у світлі відповідних положень конкретної угоди справи і надання таких висновків, які допоможуть ОВС у напрацюванні рекомендацій або у винесенні рішень, які передбачено у такій угоді.

Стаття 8 ДВС передбачає можливість включення до складу груп експертів осіб з достатнім практичним досвідом або представників доктрини міжнародного торговельного права.

За загальним правилом група складається з трьох експертів. Водночас ДВС передбачає право сторін спору створити групу з п'яти експертів.

Процедури роботи групи експертів визначені ст. 12 та Доповненням 3 до ДВС. Водночас група експертів може змінити алгоритм своєї роботи після консультацій зі сторонами спору.

Звертає на себе увагу положення п. 2 ст. 12 ДВС, яка передбачає гнучкість процедур роботи групи експертів з метою забезпечення високої якості звітів групи та відсутності невиправданих затримок у розгляді справи групою.

Процедура затвердження звітів груп експертів передбачена ст. 16 ДВС. Так, згідно з п. 4 наведеної статті протягом 60 днів після розповсюдження звіту групи експертів серед членів СОТ звіт повинен бути затвер-

джений на засіданні ОВС, якщо тільки сторона спору офіційно не повідомить ОВС про своє рішення подати апеляцію, або якщо ОВС не вирішить шляхом консенсусу не затверджувати звіт. Якщо сторона спору повідомила про своє рішення подати апеляцію, ОВС не розглядає питання про затвердження звіту групи експертів до завершення процедури апеляції. Ця процедура затвердження не обмежує прав членів СОТ висловлювати свої міркування з приводу звіту групи експертів.

У контексті викладеного необхідно зупинитися на процедурі розгляду ***апеляцій***, передбаченої ДВС.

Так, ст. 17 ДВС передбачає створення ОВС постійного Апеляційного органу, який розглядає апеляції щодо справ, представлених на розгляд груп експертів. Він складається з семи осіб, три з яких ведуть розгляд будь-якої однієї справи. Особи, які працюють в Апеляційному органі, працюють у порядку ротації. Такий порядок ротації визначається робочими процедурами Апеляційного органу.

ОВС призначає осіб, які працюють в Апеляційному органі протягом чотирирічного терміну, причому кожну з осіб може бути призначено повторно один раз.

Відповідно до п. 13 ст. 17 ДВС Апеляційний орган може підтримати, змінити або відмінити правові міркування та висновки групи експертів.

Стадія виконання рекомендацій і постанов. Стаття 21 ДВС передбачає обов'язок заінтересованого члена СОТ повідомити ОВС про свої наміри стосовно виконання рекомендацій та постанов ОВС. Це відбувається на засіданні ОВС, яке проводиться після затвердження звіту групи експертів або Апеляційного органу. При цьому якщо негайно втілити рекомендації та постанови на практиці неможливо, заінтересованому члену СОТ повинен надаватися розумний строк для того, щоб їх виконати.

Значний інтерес становить положення п. 8 ст. 21 ДВС, відповідно до якої якщо справу порушено країною-членом СОТ, що розвивається, то при розгляді належних дій, яких можна було б вжити, ОВС повинен брати до уваги не лише ту частку торгівлі, яка зачіпляється заходами, з яких висунуто скаргу, а й їх вплив на економіку відповідної країни-члена СОТ, що розвивається.

Зазначимо, що РТУ передбачають різні режими визнання та виконання для рішень, які містяться в остаточних звітах арбітражних груп, та рішень арбітражу в міжнародних комерційних спорах, що виникають між приватними сторонами у відповідній зоні вільної торгівлі. Алгоритм виконання рекомендацій і постанов, які містяться в остаточних звітах арбітражних груп, зводиться до необхідності врегулювання спору за домовленістю сторін шляхом досягнення консенсусу (див., наприклад: ст. 17.12 CUFTA, ст. 8 Угоди Україна-ЄАВТ). Водночас можливість визнання та виконання арбітражного рішення, ухваленого у спорі між приватними сторонами у відповідній зоні вільної торгівлі, як правило, пов'язується з ратифікацією і дотриманням конкретною приватною стороною Нью-Йоркської конвенції 1958 р.[17] (див., наприклад: ст. 17.17 CUFTA).

Істотною відмінністю між алгоритмом вирішення спору відповідно до ДВС та РТУ є процедурні правила (регламент), які застосовуються при вирішенні спору.

Доповнення 3 до ДВС передбачає робочі процедури, які конкретизують низку положень ДВС та по суті є регламентом, що визначає алгоритм діяльності груп експертів.

Статтею 9.4 Угоди Україна-ЄАВТ передбачено порядок створення арбітражної комісії, що має включати в себе трьох членів, які повинні бути призначені згідно з «Факультативними нормами вирішення в арбітражному порядку спорів між двома державами у постійній палаті третейського суду» від 20 жовтня 1992 р.[18]

Деякі РТУ містять регламент безпосередньо у своєму змісті (наприклад, додаток 17-С до CUFTA).

Зазначимо, що, як правило, процедури арбітражної комісії повинні регулюватися диспозитивними нормами (див., наприклад, ст. 9.5 Угоди Україна-ЄАВТ).

Концептуальною відмінністю між алгоритмом вирішення спору, передбаченого ДВС, та порядком вирішення спорів, передбаченим конкретними РТУ, є *відсутність можливості оскарження остаточного звіту арбітражної комісії (на відміну від можливості оскарження звіту групи експертів на підставі ст. 17 ДВС)*.

На особливу увагу заслуговують і наслідки невиконання остаточного звіту групи експертів або арбітражної групи. Йдеться про ***здійснення компенсації та припинення поступок***.

Здійснення компенсації та припинення поступок є тимчасовими заходами, які можуть застосовуватися у випадку невиконання звітів груп експертів або арбітражних груп протягом розумного строку. При цьому наведеним механізмам поновлення порушеної економічної сфери потерпілої сторони не повинна віддаватися перевага порівняно з виконанням у повному обсязі рекомендацій для приведення заходу у відповідність до конкретних угод.

Так, якщо заінтересована Сторона не може повною мірою виконати рішення, передбачене остаточним звітом групи експертів або арбітражної комісії у розумний строк, вона повинна провести консультації для погодження взаємоприйнятної компенсації, якщо цього вимагає Сторона, що подала скаргу. Якщо такої домовленості не було досягнуто, Сторона, яка подала скаргу, має право призупинити надання гарантованих відповідною угодою переваг, але лише еквівалентних за розміром до тих здійснених заходів, які група експертів або арбітражна група визначила як такі, що не відповідають конкретній угоді (див., наприклад: ст. 22 ДВС, ст. 9.9 Угоди Україна-ЄАВТ, ст. 53 Угоди Україна-Чорногорія).

На окрему увагу заслуговує і положення п. 2 ст. 1 ДВС щодо пріоритету спеціальних та додаткових правил і процедур вирішення спорів, що містяться в охоплених угодах, які визначено у Додатку 2 до ДВС, над загальними правилами і процедурами, визначеними безпосередньо ДВС.

Йдеться, наприклад, про п. 2 ст. 11 Угоди про застосування санітарних і фітосанітарних заходів[19]; п. 14 ст. 2, п. 21 ст. 2, п. 4 ст. 4, п. 2 ст. 5, п. 4 ст. 5, п. 6 ст. 5, пп. 9–11 ст. 6, пп. 1–12 ст. 8 Угоди про текстиль та одяг[20]; пп. 2–4 ст. 14, Додаток 2 Угоди про технічні бар'єри в торгівлі[21].

Так, п. 2 ст. 11 Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів передбачає обов'язок групи експертів звертатися за порадами до технічних експертів у будь-якому спорі за цією Угодою, який стосується наукових або технічних питань.

Наведений вище алгоритм вирішення спорів у системі СОТ можна визначити «*класичним*». Так, на першому етапі вирішення спорів відбувається у форматі проведення консультацій між сторонами. У випадку відсутності взаємоприйнятного рішення за результатом проведення консультацій спір може бути вирішений групою експертів, які за результатами вивчення фактичних обставин справи надають свій фаховий звіт. У випадку незадоволення сторони звітом експертів вона має право звернутися до Апеляційного органу з відповідною скаргою. Рішення групи експертів або Апеляційного органу затверджується ОВС і підлягає імплементації стороною, яка програла спір. Якщо рішення не виконується, сторона, вимоги якої були задоволені, має право на застосування зустрічних заходів (йдеться про припинення поступок).

Водночас наразі застосування наведеного алгоритму не вбачається ефективним, зважаючи на ***блокування діяльності Апеляційного органу***.

Так, до складу Апеляційного органу входить сім суддів, які призначаються членами СОТ шляхом консенсусу.

Для можливості розгляду Апеляційним органом спорів до його складу повинно входити принаймні чотири судді, оскільки відповідні положення ДВС передбачають обов'язкову ротацію суддів при вирішенні спорів.

11 грудня 2019 р. Апеляційний орган втратив можливості розглядати спори, оскільки закінчився строк повноважень двох суддів.

Таким чином, блокування діяльності Апеляційного органу позбавило ефективності механізм, передбачений ДВС, оскільки сторона, яка програла спір, має можливість подати апеляцію до заблокованого Апеляційного органу і тим самим заблокувати затвердження звіту.

Викладене зумовлює актуальність пошуку альтернативних і дієвих моделей вирішення спорів у сфері міжнародних торговельних відносин.

Першим варіантом вбачається досягнення взаємної згоди між сторонами спору не передавати на розгляд Апеляційного органу звіт групи експертів в умовах відсутності у Апеляційного органу можливості вирішувати спори.

Другим варіантом вирішення спору є досягнення сторонами згоди на передачу спору до арбітражу. По суті йдеться про покладення на арбітраж функцій Апеляційного органу – перегляд звіту групи експертів.

Третім варіантом є вирішення спорів у рамках механізмів, передбачених РТУ.

Прикладом звернення до механізмів, визначених РТУ, є ініційований ЄС спір з Україною щодо заборони експорту лісу-кругляка.

Зазначимо, що наведений спір міг бути ініційований і в межах СОТ, оскільки стосується зобов'язань України у межах угод СОТ.

Так, Угода про асоціацію між Україною та ЄС забороняє будь-які форми обмеження експорту. Тому, на думку ЄС, дотримання з 2005 р. постійної заборони на експорт лісу-кругляка порушує умови Угоди. Консультації, які відбулися 7 лютого 2019 р., не сприяли вирішенню спору. Таким чином, спір було передано на розгляд арбітражної групи[22].

Викладене дає підстави для висновку про існування низки переваг механізмів вирішення спорів, передбачених РТУ «нового покоління», порівняно з механізмами, передбаченими ДВС. Йдеться насамперед про більш стислі строки вирішення спорів (зважаючи на відсутність права на апеляційне оскарження звіту арбітражної групи у механізмі, передбаченому РТУ).

У наведеному контексті слід зазначити про можливий ***конфлікт юрисдикцій СОТ та РТУ***.

Так, майже усі РТУ, як правило, пов'язані з угодами СОТ, оскільки обидві системи ґрунтуються на тотожних принципах. Таким чином, конфлікт юрисдикцій може виникати у випадку детального відтворення на рівні РТУ положень угод СОТ.

Недопустимість повторного або паралельного розгляду одного спору у межах двох конкуруючих систем вирішення спорів має особливе значення з точки зору ефективності реалізації принципу мирного вирішення міжнародних торговельних спорів.

Вбачається, що проблема конфлікту юрисдикцій може бути вирішена шляхом імплементації спеціальних правил, що дозволяють обрати найприйнятніший механізм вирішення спорів. Йдеться про необхідність включення до РТУ положення про виключну юрисдикцію, що безпосередньо визначає, якій системі підвідомчий той чи інший спір.

Так, положення про виключну юрисдикцію передбачені п. 3 ст. 17.4 CUFTA, п. 2 ст. 9.1 Угоди Україна-ЄАВТ, п. 2 ст. 45 Угоди Україна-Чорногорія.

Вбачається, що РТУ, які містять положення рекомендаційного характеру, сприяють існуванню конфлікту юрисдикцій РТУ та СОТ, оскільки у такому випадку не виключається можливість подання скарги до конкуруючого механізму.

Разом із тим можемо констатувати, що усунення конфлікту юрисдикцій РТУ та СОТ за допомогою положень про виключну юрисдикцію вбачається доволі проблемним, оскільки конкуруючий механізм може містити об'єктивовану аналогічним чином виключну юрисдикцію.

Висновки. *(1)* Концептуальною відмінністю між алгоритмом вирішення спору у системі СОТ та у системі РТУ є відсутність можливості оскарження остаточного звіту арбітражної комісії у системі РТУ (на відміну від можливості апеляційного оскарження звіту групи експертів у системі СОТ на підставі ст. 17 ДВС). *(2)* Блокування Апеляційного органу зумовлює актуальність пошуку альтернативних та дієвих моделей вирішення спорів у сфері міжнародних торговельних відносин. Так, наведена проблема може бути вирішена наступним чином: (а) досягнення взаємної згоди між сторонами спору не передавати на розгляд Апеляційного органу звіт групи експертів в умовах відсутності у Апеляційного органу можливості вирішувати спори; (б) досягнення сторонами згоди на передачу спору до арбітражу (покладення на арбітраж функцій Апеляційного органу); (в) вирішення спорів у рамках механізмів, передбачених РТУ. *(3)* Проблема конфлікту юрисдикцій може бути вирішена шляхом імплементації спеціальних правил, що дозволяють обрати найприйнятніший механізм вирішення спорів. Йдеться про необхідність включення до РТУ положення про виключну юрисдикцію, що безпосередньо визначає якій системі підвідомчий той чи інший спір.

---

[1] Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010/print

[2] Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264/print

[3] Угода про заснування Світової організації торгівлі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342/print

[4] Домовленість про правила та процедури вирішення спорів (Додаток 2 до Угоди про заснування Світової організації торгівлі). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_019/print

[5] Генеральна угода про торгівлю послугами (Додаток 1В до Угоди про заснування Світової організації торгівлі). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017/print

[6] Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Додаток 1С до Угоди про заснування Світової організації торгівлі). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018/print

[7] Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ, ратифікована Законом № 4091-VI від 07.12.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_456/print

[8] Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою, ратифікована Законом № 1917-VIII від 14.03.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/53/f466018n6.docx

[9] Geraldo Vidigal. Living Without the Appellate Body: Multilateral, Bilateral and Plurilateral Solutions to the WTO Dispute Settlement Crisis. *Journal of World Investment & Trade* 20 (2019) 862–890.

[10] Pauwelyn J. Conflict of Norms in Public International Law: How WTO Law Relates to other Rules of International Law. N.Y., 2003. P. 445.

[11] Picker C.B. Regional trade agreements v. the WTO a Proposal for reform of Article XXIV to counter this institutional threat. *Pennsylvania Journal of International Economic Law.* 2005. Vol. 26. № 2. P. 150.

[12] Смбатян А.С. Международные торговые споры в ГАТТ/ВТО: избранные решения (1952–2005 гг.). Москва: Волтерс Клувер, 2006. 344 с.

[13] Jackson John H. The The World Trading System: Law and Policy of International Economic Relations. 2nd ed. Cambridge, MA: MIT Press, 1997.

[14] Угода про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії, ратифікована Законом № 5445-VI від 16.10.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892_008/print

[15] Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом № 1678-VII від 16.09.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print

[16] Decision of 5 April 1966 on procedures under Article XXIII (BISD 14S/18). URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/disp_settlement_cbt_e/a2s1p1_e.htm

[17] Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень, укладена у Нью-Йорку 10.07.1958 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_070/print

[18] Optional Rules for Arbitrating Disputes between Two States (Permanent Court of Arbitration [PCA]). URL: https://pca-cpa.org/wp-content/uploads/sites/6/2016/01/Optional-Rules-for-Arbitrating-Disputes-between-Two-States_1992.pdf

[19] Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів (Додаток 1А до Угоди про заснування Світової організації торгівлі). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_006/print

[20] Угода про текстиль та одяг (Додаток 1А до Угоди про заснування Світової організації торгівлі). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_007/print

[21] Угода про технічні бар'єри в торгівлі (Додаток 1А до Угоди про заснування Світової організації торгівлі). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008/print

[22] EU asks for a panel with Ukraine on wood export ban. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2034

Резюме

Гладштейн А.Л. **Особливості вирішення спорів у регіональних торговельних угодах.**

У статті розглянуто особливості вирішення спорів, що виникають між сторонами регіональних торговельних угод (РТУ). Досліджено алгоритм вирішення спорів відповідно до Домовленості про правила та процедури вирішення спорів СОТ (ДВС). Констатовано, що наразі механізми, передбачені ДВС, є найдієвішими способами мирного вирішення спорів у сфері міжнародних торговельних відносин. Звертається увага на відмінності між алгоритмами вирішення спорів, передбаченими ДВС, та конкретними РТУ. Детально розглянуто усі етапи вирішення спору – як у системі СОТ, так і у системі РТУ. Особлива увага

приділена проблемам, пов'язаним з блокуванням діяльності Апеляційного органу СОТ, та запропоновано шляхи їх вирішення. Також автором розглянуто питання конфлікту юрисдикцій СОТ та РТУ.

Ключові слова: регіональні торговельні угоди, конфлікт юрисдикцій, Орган вирішення спорів СОТ, Апеляційний орган СОТ, міжнародна торгівля, Домовленість про правила та процедури вирішення спорів.

Резюме

Гладштейн А.Л. **Особенности разрешения споров в региональных торговых соглашениях.**

В статье рассмотрены особенности разрешения споров, возникающих между сторонами региональных торговых соглашений (РТС). Исследован алгоритм разрешения споров в соответствии с Договоренностью о правилах и процедурах разрешения споров ВТО (ДРС). Констатируется, что на сегодня механизмы, предусмотренные ДРС, являются наиболее действенными способами мирного разрешения споров в сфере международных торговых отношений. Обращается внимание на различия между алгоритмами разрешения споров, предусмотренных ДРС, и конкретными РТС. Детально рассмотрены все этапы разрешения спора – как в системе ВТО, так и в системе РТС. Особое внимание уделено проблемам, связанным с блокированием деятельности Апелляционного органа ВТО, и предложены пути их решения. Также автором рассмотрена проблема конфликта юрисдикций ВТО и РТС.

Ключевые слова: региональные торговые соглашения, конфликт юрисдикций, Орган разрешения споров ВТО, Апелляционный орган ВТО, международная торговля, Договоренность о правилах и процедурах разрешения споров.

Summary

Anna Gladshtein. **Dispute resolutions patterns under regional trade agreements.**

The paper is devoted to the dispute resolution patterns under the regional trade agreements (RTAs). The Author's attention is paid to the differences between the dispute resolution algorithms provided both for in the (1) WTO Dispute Settlement Understanding (DSU) and (2) RTAs. In order to specify the optimal way of dispute resolutions under named acts, the Author analyzes RTAs of a «new generation», in particular, RTAs in which Ukraine is a member party.

The peculiarities of conciliation procedures, good services, mediation are analyzed and the absence of a unified model of application of these procedures is stated by the Author.

It is concluded that the consultations provided for in both Article 4 of the DSU and the vast majority of RTAs are close in legal nature to one of the main alternative dispute resolution mechanism – negotiations.

Unlike consultations, which are primarily a diplomatic tool, the consideration of a dispute by a group of experts or an arbitration group is determined as a step of dispute resolving.

The Author stated that significant differences between the dispute resolution algorithm under the DSU and RTAs are the procedural rules (regulations) used in resolving the dispute, as well as the lack of possibility to appeal the final report of the arbitration commission (unlike the right of appeal of the report of the expert group under Article 17 DSU).

Particular attention is paid to the consequences of non-compliance of the final report of the group of experts or the arbitration panel (the implementation of compensation and termination of concessions).

Particular attention is also paid to the activities of the Appellate Body lock, which results for searching for alternatives to ensure the effectiveness of the dispute settlement mechanism in the WTO system.

Due to the study results the Author states that there are a number of advantages of dispute resolution mechanisms provided by RTAs of a «new generation», compared with the mechanisms provided by the DSU. First of all, it is a matter of shorter terms of the dispute settlement (considering absence of the right to appeal for the report of arbitration group).

Particular attention is paid to the possible conflict of jurisdictions between the WTO and RTAs. It is stated that the problem of conflict of jurisdictions could be resolved by implementing of special rules which allows to choose the most appropriate dispute resolution mechanism. It is necessary to include under RTAs a provision on exclusive jurisdiction, which directly determines which jurisdiction covers a particular dispute.

Key words: regional trade agreements, conflict of jurisdictions, WTO dispute resolution body, Apellate body of the WTO, world trade, Dispute Settlement Understanding.